

Mette Skak

Den demokratiske fred og Rusland

Lever Rusland op til teorien om, at demokratier ikke fører krig mod hinanden? Den optimistiske tolkning af Ruslands udenrigspolitik fremhæver den midtsøgende kurs og hævder, at det kunne være gået meget værre. Den pessimistiske skole ser den midtsøgende kurs som problemet. Ruslands fremfærd i Kaukasus, Moldova og Baltikum viser, at systemskiftet ikke stikker dybt i udenrigs- og sikkerhedspolitikken. Præsident Putin har mere kontrol over udenrigspolitikken end sin forgænger i embedet, Boris Jeltsin, og er delvis mere pragmatisk end ham, men et opgør med fortiden er der ikke tale om.

Ruslands udvikling fra diktatur til demokrati indebærer et udenrigspolitisk systemskifte. Rusland har en tung imperialistisk arv som efterfølger til Sovjetunionen og det zaristiske Rusland; imperier, hvis sikkerhedspolitik byggede på erobring, russificering og - for Sovjetunionens vedkommende - sovjetisering af nabolandene. Fra Prag i vest til Vladivostok i øst var det det sovjetiske politibureau, der havde det store ord at skulle have sagt under den kolde krig. Kommunismens sammenbrud har med ét slag fejlet det gamle internationale system af lydstaten under Moskva væk og erstattet det med mere eller mindre demokratiske lande.

Det, at systemskiftet fra kommunismen er en kollektiv proces, er ikke nødvendigvis et dårligt udgangspunkt. Det renser luften og stiller alle lige med hensyn til at opbygge et bæredygtigt forhold til naboerne. Men for Rusland er det ikke nemt at skulle frasige sig hele sin fortid, sådan som der i realiteten er tale om. Opbygningen af en ny og tidssvarende udenrigs- og sikkerhedspolitik indgår i den vanskelige russiske stat- og nationdannelse, og russerne nærer desværre en forkærlighed for ideologier, der hylder den store og stærke stat. Ordet stormagt - *derzjava* - har en positiv klang og er det ideologiske samlingsmærke for ikke bare Vladimir Zjirinovskij og det yderste højre, men også Aleksandr Lebed, præsident Putin og hele den russiske midte samt Gennadij Zjiganov og det yderste venstre.

Derfor er spørgsmålet, om Rusland lever op til tesen om den demokratiske fred ikke noget trivielt emne; ja, nogle vil sikkert mene, at det er unfair overhovedet at rejse problemstillingen. Men Ruslands udenrigspolitiske "hyperaktivitet" (Skak, 1996a: 137-191, 2000a) kombineret med den nye russiske politiske elites krav om, at omverdenen tager Rusland og dets systemskifte alvorligt, betyder, at Rusland ligesom Israel må finde sig i at blive målt på sine demokratiske standarder. Analysen indledes med en præsentation af teorien om den demokratiske fred, som mange ser som en almengyldig lov inden for international politik. Vægten ligger på Edward D. Mansfields og Jack Snyders omdiskuterede modifikation, deres tese om de ukonsoliderede demokratiers krigeriske fremfærd.

Dernæst præsenteres to modstridende tolkninger af Ruslands udenrigspolitik, som jeg tillader mig at kalde den optimistiske og den pessimistiske skole. Jeg hælder til den pessimistiske skole og uddyber min stillingtagen med en beskrivel-

Mette Skak

Den demokratiske fred og Rusland

Lever Rusland op til teorien om, at demokratier ikke fører krig mod hinanden? Den optimistiske tolkning af Ruslands udenrigspolitik fremhæver den midtsøgende kurs og hævder, at det kunne være gået meget værre. Den pessimistiske skole ser den midtsøgende kurs som problemet. Ruslands fremfærd i Kaukasus, Moldova og Baltikum viser, at systemskiftet ikke stikker dybt i udenrigs- og sikkerhedspolitikken. Præsident Putin har mere kontrol over udenrigspolitikken end sin forgænger i embedet, Boris Jeltsin, og er delvis mere pragmatisk end ham, men et opgør med fortiden er der ikke tale om.

Ruslands udvikling fra diktatur til demokrati indebærer et udenrigspolitisk systemskifte. Rusland har en tung imperialistisk arv som efterfølger til Sovjetunionen og det zaristiske Rusland; imperier, hvis sikkerhedspolitik byggede på erobring, russificering og - for Sovjetunionens vedkommende - sovjetisering af nabolandene. Fra Prag i vest til Vladivostok i øst var det det sovjetiske politibureau, der havde det store ord at skulle have sagt under den kolde krig. Kommunismens sammenbrud har med ét slag fejlet det gamle internationale system af lydstaten under Moskva væk og erstattet det med mere eller mindre demokratiske lande.

Det, at systemskiftet fra kommunismen er en kollektiv proces, er ikke nødvendigvis et dårligt udgangspunkt. Det renser luften og stiller alle lige med hensyn til at opbygge et bæredygtigt forhold til naboerne. Men for Rusland er det ikke nemt at skulle frasige sig hele sin fortid, sådan som der i realiteten er tale om. Opbygningen af en ny og tidssvarende udenrigs- og sikkerhedspolitik indgår i den vanskelige russiske stat- og nationdannelse, og russerne nærer desværre en forkærlighed for ideologier, der hylder den store og stærke stat. Ordet stormagt - *derzjava* - har en positiv klang og er det ideologiske samlingsmærke for ikke bare Vladimir Zjirinovskij og det yderste højre, men også Aleksandr Lebed, præsident Putin og hele den russiske midte samt Gennadij Zjiganov og det yderste venstre.

Derfor er spørgsmålet, om Rusland lever op til tesen om den demokratiske fred ikke noget trivielt emne; ja, nogle vil sikkert mene, at det er unfair overhovedet at rejse problemstillingen. Men Ruslands udenrigspolitiske "hyperaktivitet" (Skak, 1996a: 137-191, 2000a) kombineret med den nye russiske politiske elites krav om, at omverdenen tager Rusland og dets systemskifte alvorligt, betyder, at Rusland ligesom Israel må finde sig i at blive målt på sine demokratiske standarder. Analysen indledes med en præsentation af teorien om den demokratiske fred, som mange ser som en almengyldig lov inden for international politik. Vægten ligger på Edward D. Mansfields og Jack Snyders omdiskuterede modifikation, deres tese om de ukonsoliderede demokratiers krigeriske fremfærd.

Dernæst præsenteres to modstridende tolkninger af Ruslands udenrigspolitik, som jeg tillader mig at kalde den optimistiske og den pessimistiske skole. Jeg hælder til den pessimistiske skole og uddyber min stillingtagen med en beskrivel-

se af Ruslands fremfærd i det, russerne kalder *det nære udland*, dvs. de tidligere Sovjetrepublikker, der nu er selvstændige stater: Ukraine osv. Krigsførelsen i Tjetjenien, som såvel optimister som pessimister er enige om belaster Rusland i udenrigspolitisk henseende, drøftes også, selv om Tjetjenien formelt er et indre anliggende. En forklaring på de krigeriske tendenser i Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik skitseres og belyses via udviklingen i Ruslands officielle udenrigs- og sikkerhedspolitiske doktrin. Analysen rundes af med karakteristiske træk i Putins udenrigspolitik.

Teorien om den demokratiske fred

Det er oplysningstidens tænkere Montesquieu, Godwin og Kant, der er ophavs-mænd til teorien om, at demokratier - "republikker" i datidens sprogbrug - har en anderledes tilskyndelse til fredelig adfærd end autoritære stater - "monarkierne" i datiden (Knutsen, 1997: 122-126). Deres argumenter var den folkelige kontrol med magthaverne, den gensidige afhængighed og samarbejdets ånd skabt gennem handel samt - mere overordnet - den menneskelige fornuft som det, der ville skabe varig fred mellem demokratier. Den eksplosive vækst i antallet af demokratier som følge af kommunismens sammenbrud har skabt ny opmærksomhed om denne tankegang både blandt forskere og politikere (Snyder, 1996; Russett, 1993). Den amerikanske politolog Jack Snyder sammenfatter den klassiske og den moderne statskundskabs teori om den demokratiske fred i fire ræsonnementer:

Medianvælgerens interesser: Demokratiet bringer den almindelige borgers jordnære interesser i fokus som den type interesser, der er mest vælgeropbakning i, og som politikerne derfor må tilgodese. *Checks and balances:* Formålet med Montesquieus princip om magtens deling var at beskytte mod magtmisbrug, som beslutninger om krig kan være udtryk for. *Ideernes frie markedspads:* Dette argument går på demokratier som åbne samfund i Karl Poppers forstand, dvs. samfund med fri adgang til information, åben debat om beslutninger og ret til at kritisere magthaverne (Popper, 1966). *Demokratiske normer:* Den pragmatiske politiske kultur, som demokratiet fremelsker - evnen til kompromis, at man løser konflikter fredeligt for eksempel ad rettens vej, at man afstår fra at true nabolandene og blæse alle uoverensstemmelser op til magtkampe (Snyder, 1996).

Snyder mener, at teorien om den demokratiske fred holder, så længe det gælder konsoliderede demokratier. Vender man derimod blikket mod lande, der kun har delvist demokrati eller lande, der befinder sig midt i en demokratisering, ser man i stedet for fred et mønster af *endnu mere krigerisk adfærd* end i diktaturer! Mansfield og Snyder tolker deres talmateriale således: "States like contemporary Russia that make the biggest leap in democratization - from total autocracy to extensive mass democracy - are about twice as likely to fight wars in the decade after democratization as are states that remain autocracies" (Mansfield og Snyder, 1995: 6). Årsagen søger Snyder i de fire forklaringer på den demokratiske fred samt i teorier om politisk udvikling med deres pointer om manglende institutionel effektivitet, koalitionsdannelse m.m.

Således mener han, at medianvælgeren ofte sættes ud af spillet i stater, der befinder sig i en demokratisering, på grund af de gamle elitors fortsatte magt og

særinteresser, der typisk er knyttet til militarisme og imperialisme (Snyder, 1996; cf. 1991a, 1991b). Heller ikke magtens deling kan forventes at udgøre en effektiv bremse på krigerisk adfærd i ukonsoliderede demokratier, hvor Snyder fremhæver de russiske parlamentarikers nationalistiske demagogi som en parodi på den lovgivende forsamlings kontrol med hær og regering. Ytringsfriheden som bremse på krigerisk adfærd mener han tilsvarende fungerer dårligt i ukonsoliderede demokratier. Offentligheden i nye demokratier er for uerfaren til at give magthaverne seriøst modspil og et let offer for demagoger, hvad de udnytter for selv at blive valgt.

Endelig er der den demokratiske politiske kultur, som typisk kræver megen tid for at udvikles, hvilket igen handicapper de nyopståede demokratier. Hverken, hvor demokratiseringen er partiel som følge af pagter mellem eliter, eller generel som resultat af en folkelig opstand, er der grund til den store optimisme. Sidstnævnte er typisk kommet i stand som følge af national vækkelse og lever ofte højt på undertrykkelse af nationale mindretal. Det kan føre til krig med nabolande, der udgør det historiske hjemland for mindretal (Brubaker, 1996). Men, tilføjer Snyder, tilskyndelsen til krig og konflikt kan holdes i ave i nye demokratier af den omgivende demokratiske verdens pres, dens gennemtænkte brug af stok og gulrod som for eksempel udsigten til medlemskab af EU og NATO på grundlag af skrappe optagelseskrav (Snyder, 1996; Skak, 1996b). Denne logik virker mest effektivt i småstater, der har netop sådanne udenrigspolitiske ambitioner, hvori mod stormagter som Rusland er sværere at påvirke udefra med krav om respekt for demokratiske normer af betydning for udenrigspolitikken (Skak, 2000b).

Snyder uddyber sin pessimisme med eksempler på det syndrom af imperialism og magtmisbrug - såkaldt *prætorianisme* - som har præget stormagter i faser med demokratiske åbninger såsom det Wilhelmiske Tyskland og Rusland op til den russisk-japanske krig 1904-1905. I oldtidens Rom besad prætorianergarden en magtpolitisk nøgleposition; tilsvarende henviser prætorianisme hos Samuel Huntington og Snyder til militærets og andre særinteressers manipulationer og indbyrdes studehandler med uoverskuelige militære forpligtelser til følge (Huntington, 1968; Snyder, 1991a; 1991b; Mansfield og Snyder, 1995). Nationalisme fremhæves som en ideologi, der trives under demokratiske tilstande, men samtidig en ideologisk kraft, der kan vokse til en trussel mod demokratiet og freden på grund af dens logiske koblinger til kollektivism, fremmedhad og militarisme.

Snyder sammenfatter risikofaktorerne som stormagtsstatus, massepolitik, blandede etniske relationer og atavistiske, dvs. instinktstyrede eliter med interesse i eller tradition for imperial ekspansion (Snyder, 1996: 31). En konkret risikofaktor er de 20-25 millioner russere, der er blevet til nationale mindretal i nabolandene som følge af opløsningen af Sovjetunionen. Hvordan er det så egentlig gået; hvordan bedømmer forskningen Ruslands faktiske udenrigspolitiske adfærd?

Den optimistiske skole inden for studiet af Ruslands udenrigspolitik

Det optimistiske syn på Ruslands udenrigspolitik præger de britiske politologer Neil Malcolms og Alex Pravdas drøftelse af sammenhængen mellem demokra-

tisering og udenrigspolitik i Rusland. Dermed være ikke sagt, at de er naive; blot, at deres bidrag er kendetegnet ved afdramatiserende og fortrøstningsfulde pointer (Malcolm og Pravda, 1996). De peger på, at i 1992-93, da situationen ifølge Mansfields og Snyders kriterier var yderst kritisk, lykkedes det præsident Jeltsin at genvinde kontrollen med en udenrigspolitik, der var midtsøgende i forhold til det russiske politiske spektrum. Prisen var en skærpelse af kursen over for "det nære udland". Men Malcolm og Pravda fastholder, at nationalismen i Rusland er mere aggressiv på det retoriske plan end i praksis. Den første krig i Tjetjenien ser de som en bekræftelse på den folkelige liberalisme i Rusland, idet befolkningens modstanden mod krigen fra december 1995 overgik dens frygt for kriminalitet. De erkender, at beslutningsprocessen bag krigen er ildevarslende, men finder det opmuntrende, at tvivlsomme udenrigspolitiske beslutninger om våbensalg tages med henvisning til materielle interesser og ikke ideologiske argumenter (Malcolm og Pravda, 1996).

En anden optimist er amerikaneren Michael McFaul, der betoner det paradoksale i hvor få krige, Rusland har påbegyndt. Han mener ikke, at det underminerer Mansfield og Snyder, da hans forklaring på paradokset udgør særlige omstændigheder, som teorier dårligt kan tage højde for, og som derfor gør den russiske demokratiske fred skrøbelig (McFaul, 1997/98). De særlige omstændigheder er de liberale holdninger hos dem, der har vundet magtkampen i Rusland. Han ser her stort på den skærpelse af Ruslands udenrigspolitik, der har fundet sted og hæfter sig i stedet ved den chauvinistiske *Pamjat'*-bevægelse og Zjirinovskij som ikke utænelige scenarier. Spørgsmålet er dog, om disse alternativer på yderfløjen nogensinde har været realistiske - der findes dokumentation af valgsvindel i 1993 (Ljubarskij, 1994) - og hvor liberalt og fredselskende den russiske regering egentlig har optrådt. McFaul vedgår, at den første krig i Tjetjenien er en væsentlig undtagelse, der bekræfter reglen. Han insisterer dog på, at krigen udgjorde "the failure and then the triumph of Russian democracy". Misereen skyldes ifølge McFaul, at beslutningen om krig blev truffet bag om ryggen på de liberale; en udlægning, der rummer ønsketænkning. Jeltsin og hans ligesindede blev næppe for alvor holdt uden for (Lapidus, 1998; Bennett, 1999: 295-347).

Med disse antydninger af kritik er der allerede lagt afstand til den optimistiske skole. Inden præsentationen af den pessimistiske skole, som jeg tilhører, vil jeg dog godt opholde mig ved et argument for optimisme, nemlig russerne uden for Ruslands grænser. I teorien udgør de en oplagt fristelse for prætorianske kræfter på jagt efter en mærkesag. Beskyttelsen af de russiske nationale mindretal indgår rent faktisk i den russiske udenrigspolitiske selvforståelse på en måde, som *kan* blive springbræt for interventioner i nabolandene (Skak, 1996c). Men holdningsmæssigt er mindretallene *ikke* et egnet redskab for manipulationer i stil med Hitlers misbrug af tyske mindretal som optakt til anden verdenskrig. Det, der karakteriserer russerne, er nemlig *fraværet* af en håndgribelig national og territorial identitet som deres unikke arv fra Sovjetunionen. Det er briten Anatol Lieven, der til sin egen overraskelse må drage denne konklusion og afvise de pessimistiske forudsigelser hos sociologen Rogers Brubaker (Lieven, 1999; Brubaker, 1996).

Den pessimistiske skole inden for studiet af Ruslands udenrigspolitik

Det, der forener de pessimistiske bidrag, er den kritiske holdning til den midtsøgende kurs, som har udkrystalliseret sig efter opgøret med Ruslands første, oprindeligt liberale udenrigsminister Andrej Kozyrev i 1992-93 (Skak, 1996a). Som antydning er det en stråmand, som optimisterne - hvortil også hører australieren Peter Shearman (2000) - opererer med som politisk alternativ til Jeltsin. Her undviger optimisterne at forholde sig til problemerne i den faktiske russiske udenrigspolitik.

Amerikaneren Allen C. Lynch afviser McFauls samt Malcolm og Pravdas tese om en udenrigspolitisk kurs affødt af en nødvendig indenrigspolitisk balancegang. Den russiske udenrigspolitik er ikke i pagt med den liberalt-internationalistiske politiske kultur, som teorien om den demokratiske fred kredser om. Den er en nutidig udgave af gammeldags magtpolitik, som - i overensstemmelse med realismens teori om international politik - behændigt har udnyttet de muligheder, som *omverdenen* utilsigtet har åbnet (Lynch, 2001). Lynch ser Ruslands politik som en dygtigt udført balancegang mellem to uforenelige mål: at opretholde Ruslands sikkerhedspolitiske hegemoni i "det nære udland" og samtidig holde liv i forbindelsen til de vestlige stormagter, navnlig USA. En lignende konklusion når Andrew Bennett i sin udførlige analyse af læreprocesserne bag de sovjetiske og russiske militære interventioner (Bennett, 1999).

Også den finske politolog Henrikki Heikka afviser, at Rusland identificerer sig med liberale normer for international politik. Hans pointe er, at Rusland blot har bevæget sig væk fra den sovjetiske *cult of the offensive*, som neorealisterne kalder det, over mod en defensiv realisme, som gør Rusland påvirkelig for balancerende og afskrækkelse (Heikka, 2000; cf. Skak, 2000a, 1996a). Så er der den kontroversielle amerikaner Stephen Blank, der ynder at udstille manglen på kontrol i Ruslands udenrigspolitiske beslutningsproces og marginaliseringen af landet som resultat af forældede russiske tankegange. Den ryggesløse satsning på våbeneksport til slyngelstater ser han som vidnesbyrd om de prætorianske kræfters frie spil. På den måde skyder Rusland sig selv i foden på en af sine virkelige mærkesager, nemlig ikke-spredningen af atomvåben (Blank, 1995a).

Ruslands politik i "det nære udland"

McFaul kan have ret i, at det er få interstatslige krige, som Rusland har påført omverdenen (McFaul, 1997/98). Men mindre kan gøre det. Som det er fremgået, vedgår optimisterne, at Ruslands krigsførelse i Tjetjenien 1994-96 ikke kan afvises som sagen uvedkommende, blot fordi det ikke var en krig mellem to demokratiske stater, men en *intrastatslig* krig affødt af forsøg på løsrivelse. Såvel krigens omkostninger - menneskelige, materielle og politiske - som beslutningsprocessen bag krigen påkalder sig i høj grad opmærksomhed (se Ib Faurbys artikel i dette *Politica*). Gail W. Lapidus ser krigen som en katastrofe for Rusland; en katastrofe, der antagelig kunne være undgået, hvis omverdenen ikke havde været så passiv og overforsigtig. Med hendes ord blev krigen "deliberately launched by the Russian leadership" inklusive Jeltsin som "by no means 'a last resort' after all avenues for a peaceful resolution of the conflict had been exhausted" (Lapidus, 1998: 6, 7).

I hendes udlægning - som stemmer godt overens med andre indgående analyser - var krigen en følge af *misperception*, dvs. en fatal undervurdering af, hvor langvarig, blodig og skadelig krigen ville blive (Jervis, 1976). Altså samme prætorianske forførelses- og fortrængningsmekanismer, som førte til første verdenskrig. Man kan laste det russiske militær samt sikkerhedstjenesterne (Galeotti, 2000; Bennett, 1999) for at have vildledt Jeltsin og resten af det russiske sikkerhedsråd. Men hverken Jeltsin, den daværende udenrigsminister Kozyrev eller andre kendte "duer" synes at have leveret nævneværdigt modspil. Kun justitsministeren Jurij Kalmykov var imod ifølge Andrew Bennett (1999: 307). Krigen i Tjetjenien er således en skræmmende illustration af, hvilke sikkerhedspolitiske kortslutninger det umodne russiske demokrati er i stand til. Der har været adskillige episoder med lydighedsnægtelse fra den militære ledelses side (Lapidus, 1998). De berygtede "udskillelseslejre", hvor tjetjenere torteres angiveligt for at pågribe terrorister, er et andet sort kapitel. Paradoksalt nok sluttede Lapidus sin 1998-analyse med at spå, at det næppe ville komme til en ny krig, selv om hun understregede, at Rusland ikke har nogen seriøs politik for Nordkaukasus. Hermed være ikke sagt, at det er nemt at formulere en bæredygtig politik for så volds- og konflikthærgede en region; ejheller, at tjetjenere ikke har et medansvar.

Krigene i Tjetjenien viser, hvor galt det går, når omverdenen giver efter for Moskvas krav om ikke-indblanding i Ruslands konflikter med dets nærområde. Denne holdning står Rusland naturligvis ikke alene med - den deles af andre stormagter - men denne midtsøgende udenrigspolitiske linje truer den demokratiske fred mellem Rusland og dets naboer. I foråret 1993 indledte Rusland en energisk kampagne for at få FN og CSCE/OSCE til at forhåndsgodkende Ruslands "fredsbevarende" aktiviteter i hele "det nære udland" (Jonson og Archer, 1996; Skak, 1996a). Officielt fik Rusland aldrig et sådant blankomandat, men i praksis har Rusland haft mere held end godt er med at udelukke omverdenen fra seriøs mægling og krisestyring, for eksempel i konflikten mellem armenierne i enklaven Nagorno-Karabakh og det omgivende Aserbajdsjan (Maresca, 2000).

På det jordnære plan er problemet de bizarre russiske regler for krigsførelse, der træder i stedet for krigens love om beskyttelse af ikke-kæmpende, FN-principper om upartisk fredsbevarelse og deslige (Jonson og Archer, 1996). Overordnet er problemet Ruslands militære og magtpolitiske manipulationer med konflikternes parter for at fremme sine egne strategiske særinteresser til ubodelig skade for konfliktens løsning. Sobre forskere som Lena Jonson og Clive Archer taler - parallelt med Stephen Blank - om Ruslands "dybe involvering" i afsættelsen af Aserbajdsjans præsident Abulfaz Eltjibej i 1993, hvad der meget sigende fik landet til pludselig at søge optagelse i SNG (Blank, 1995b; Jonson og Archer, 1996; Skak, 1996a: 159). De beskriver, hvordan det russiskvenlige SNG-land Armenien ligeledes blev manipuleret og bruger betegnelsen klassisk afpresning om Ruslands rolle over for den sidste brik i spillet, Georgien. Rusland ydede militær støtte til udbryderrepublikken Abkhasien i Georgien, hvorefter det var en smal sag at tvinge Georgien ind i SNG og opnå baserettigheder for Rusland. Andrew Bennett ser disse episoder i russisk magtanvendelse med omverdenens

tilsyneladende accept som det, der har undermineret læren fra Afghanistan og skabt en ny cyklus af interventionisme (Bennett, 1999: 311-328).

Andre tilfælde af partisk russisk "fredsbevarelse" er Tadsjikistan samt Transdnistriem: begge eksempler på, hvordan beskyttelsen af russiske mindretal misbruges (Jonson og Archer, 1996). Kun en fjerdedel af Transdnistriems indbyggere er russere, hvorimod andelen af såvel moldavere (: rumænere) som ukrainere er langt større (Skak, 1996c; Kolstø et al., 1993). Sagen drejer sig om Transdnistriems løsrivelse fra Moldova, en Sovjetrepublik dannet på grundlag af mellemkrigstidens Bessarabien plus det nuværende Transdnistriem, der hidtil havde været en del af Ukraine og aldrig en del af Rumænien sådan som selve Moldova. Krisen udløstes af Moldovas uafhængighedsbestrebelse i tiden før Sovjetunionens opløsning. De vakte en forståelig frygt for Moldovas genforening med Rumænien med udsigt til hårdhændet behandling af nationale mindretal (Kolstø, 1995). Samtidig er Transdnistriem en gammelkommunistisk højborg som demonstreret i republikkens støtte til de sovjetiske kupmagere i august 1991 og dermed en effektiv platform for varetagelse af Ruslands nyimperialistiske interesser; noget end ikke Aleksandr Lebed lagde skjul på i sin tid som kommandør af den 14. russiske armé i Transdnistriem (Kolstø, 1995: 159; Skak, 1996c).

Lebed er en nøglefigur i dette eksempel på prætorianisme og russisk "uskyld" i interstatslige konflikter. I juni 1992, da krisen havde udviklet sig til åben krig mellem Moldova og udbryderrepublikken, blev han indsat af det russiske forsvarsministerium officielt for at genoprette disciplinen, men i realiteten for at føre den faktiske løsrivelse til ende i en klar tilsidesættelse af udenrigsministeriet. Allen Lynch citerer en russisk journalistisk undersøgelse for følgende konklusion: "every step of that Army's commander was authorised by the hierarchy of Russia's Ministry of Defence" (Lynch, 2001: 13). Nuvel, den korte stedfortræderkrig i Transdnistriem mellem Rusland og Moldova i foråret og sommeren 1992 var ikke en krig ifølge den gængse definition, der forudsætter mindst 1000 døde under kampe. Men krigshandlingerne havde temmelig interstatslige aspekter, som også Jeltsin indså i et af sine lyse øjeblikke (Skak, 1996a: 150).

Lynch ser ligesom Bennett Ruslands upåtalte anslag mod den internationalt anerkendte stat Moldova som forspillet til de førømtalte overgreb mod de tre ligeledes anerkendte kaukasiske republikker og som enden på Ruslands korte flirt med liberalismen - og den demokratiske fred, vil jeg tilføje. Ikke overraskende endte krigshandlingerne i 1992 med Moldovas optagelse i SNG. Efterspillet blev dannelsen af den NATO-venlige, anti-russiske GUUAM-gruppe inden for SNG, dvs. den uformelle alliance mellem Georgien, Ukraine, Usbekistan, Aserbajdsjan og Moldova. Det skorter således ikke på eksempler på russisk brutalitet over for naboerne, selv når man ser bort fra Tjetjenien.

I Baltikum har omverdenen givet Rusland anderledes modspil med det resultat, at OSCE ikke er blevet manøvreret ud på sidelinjen. OSCE og dets Højkommissær for Nationale Mindretal, sekunderet af Europarådet og Østersørådets Menneskerettighedskommissær, har tvunget såvel baltene som Rusland til en mere lødig politik med mindretals retsstilling i fokus. Alligevel vil jeg afslutte denne del af analysen med at minde om det hykleri, der præger Ruslands politik i Baltikum.

Hykleriet bliver tydeligt, når man sammenligner Ruslands *overreaktion* på Letlands behandling af sine etniske russere med den *underreaktion*, der har kendetegnet Rusland fremfærd over for Kazakstan, et land, der på sin måde åbenlyst diskriminerer russiske indbyggere (Skak, 1996c: 190 ff.; Preissler, 2000). Man kan nævne den russiske kovending i spørgsmålet om den sovjetiske besættelse af Baltikum i 1940 som led i Hitler-Stalinpagten, hvor en viceudenrigsminister har påstået, at der ikke fandt magtanvendelse sted - noget, der vakte bestyrtelse i Litauen som et brud på statsaftalen mellem Rusland og Litauen (Skak, 2000a).

Hvad skyldes omsvinget til den brutale sikkerhedspolitik?

Analysen har haft til formål at pege på anomalier i Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik i forhold til den demokratiske fred, så jeg vil begrænse den forklarende del af analysen til forskellige varianter efterfulgt af et rids over Ruslands officielle udenrigs- og sikkerhedspolitiske doktrin. Prætorianisme er allerede introduceret som det begreb, der sammenfatter mekanismerne bag den russiske magtanvendelse over for nabolande og oprørske republikker. Flere forfattere kredser om denne type forklaring, heriblandt Bennett, der påpeger, at Jeltsins formelle magt over udenrigspolitikken - jf. forfatningens § 86 - parret med hans uforudsigelige kurs måtte fremkalde rivalisering mellem bureaukratier og særinteresser (Bennett, 1999: 302 ff.; Blank, 1995a).

Bennett ser en supplerende forklaring i udenrigsministeriets mangel på fag ekspertise på de regionale konflikter i Ruslands nære udland. Her har Allen C. Lynch den stik modsatte opfattelse. Han ser omsvinget som et resultat af de russiske diplomaters professionalisme og effektive situationsudnyttelse (Lynch, 2001). Men selv om russisk udenrigspolitik på den måde kan tage sig ud som en succes, er problemet stadig de skæbnesvangre misperceptioner og den forkærlighed for magtanvendelse uden indblanding udefra, som knytter sig til Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik. Professionalismen er overfladisk og spillet frit for prætorianske dagsordener. Følgelig må denne skitse til en teori om, hvad der går galt, inddrage idégrundlaget bag Ruslands adfærd.

Forinden vil jeg dog om min brug af ordet prætorianisme præcisere, at der ikke udelukkende sigtes til militære særinteressers erobring af den udenrigs- og sikkerhedspolitiske beslutningsproces (Skak, 1996a: 10-12). Denne tilføjelse er vigtig, for det står ikke altid klart, om det er det russiske militær og forsvarsministerium, der står bag magtanvendelsen over for nabolande, eller ansvaret skal placeres hos sikkerhedstjenesterne. Således mener Mark Galeotti, at det er sidstnævnte, der er de egentlige magtministerier med militæret i en mere ynkelig rolle som offer for sikkerhedstjenesternes manipulationer (Galeotti, 2000). Bennett er enig i, at ikke bare forsvarsministeriet, men også sikkerhedstjenesterne har været udenrigsministeriets rivaler. Meget sigende blev lederen af den russiske pendant til CIA, Jevgenij Primakov, udnævnt til udenrigsminister i 1996 efter at have gennemtrumfet en afvisende linje i spørgsmålet om NATOs udvidelse. Bennett og andre fremhæver endvidere det russiske sikkerhedsråd som det afgørende forum for tilsidesættelsen af udenrigsministeriet. Her har alle magtministerier og

visse militære øverstkommanderende sæde ud over præsidenten. De faktiske prætorianske aktører omfatter derudover diverse præsidentielle rådgivere, tænketanke og parlamentarikere - alt i alt et blandet kor, hvis fælles bestræbelse har været at torpedere Ruslands oprindeligt liberale og forsonlige kurs over for sine naboer (Skak, 1996a: 137-191).

Man kan følge denne afsporing af udenrigspolitikken ved at sammenligne det russiske udenrigsministeriums oprindelige forslag til udenrigspolitisk doktrin med sikkerhedsrådets udspil fra 1993, som gik af med sejren, samt de senere gældende doktriner (Skak, 1996a: 144-148). Det hævdes ofte, at Kozyrev, Ruslands første udenrigsminister, svækkede sig selv ved at ignorere "det nære udland". Men den reelle anstødssten synes at have været hans vision om et bælte af godt naboskab samt hans referencer til CSCE (OSCE), menneskerettigheder og lignende (cf. Bennett, 1999: 321 ff.). Hans kritikere, heriblandt præsidentrådgiverne Jevgenij Ambartsumov og Sergej Karaganov anbefalede henholdsvis en russisk Monroe-doktrin for "det nære udland" og at bruge russiske mindretal som femte kolonne for at fastholde nabolandenes afhængighed af Rusland. Det er baggrunden for den markant skærpede tone i sikkerhedsrådets doktrin. Anslag mod integrationen i SNG blev gjort til en trussel, hvorved "det nære udland" på nær Baltikum blev udnævnt til russisk indflydelsessfære. 1993-doktrinen rangerede forholdet til Vesteuropa lavere end Østeuropa med den begrundelse, at sidstnævnte var en historisk interessesfære (Skak, 1996a: 144-148). Denne sovjetiske prioritering lykkedes det nu aldrig at udmønte i praksis. Udkastet til en militærdoktrin rummede hårrejsende ideer som at gøre anslag mod etniske russeres rettigheder til *casus belli* (Bennett, 1999: 324).

Det bør retfærdigvis understreges, at tonen og helheden i begge vedtagne 1993-doktriner er væsensforskellig fra Sovjetepokens, og at de senere doktriner i nogen grad har korrigeret kursen. Navnlig 1997-doktrinen for Ruslands nationale sikkerhed er anderledes afdæmpet. Den fremhæver de mangeartede ikke-militære trusler fra det russiske indenrigspolitiske miljø og ser aggression fra andre magter som en fiktiv trussel (Skak, 2000a). 1997-doktrinen anbefaler derfor, at såvel samfund som stat helliger sig Ruslands indre problemer. Alligevel vidner 1997-doktrinen og forarbejdet til den senere militærdoktrin om den fortsatte marginalisering af moral og liberalt-internationalistisk tankegods. Hvor målsætningen i 1993 var at hævde Ruslands hegemoni i sit nabolag, blev ambitionen i 1997 højnet til, at Rusland skulle skabe en multipolær verden for at balancere USA og NATO - en kongstanke hos Primakov (Heikka, 2000: 47-90; Volk, 2000).

Modsat 1997-doktrinen vender 2000-doktrinerne for henholdsvis national sikkerhed, militæret og udenrigspolitikken tilbage til de eksterne trusler mod Ruslands sikkerhed. Sikkerhedsdoktrinen af januar 2000 anfører blandt andet "visse stater og internationale sammenslutningers ønske om at svække mekanismerne for opretholdelsen af international sikkerhed, i første række de Forenede Nationer og OSCE" som en trussel mod Ruslands nationale sikkerhed (Skak, 2000a: 6). På baggrund af Ruslands egenrådige og dybt problematiske "fredsbevarelse" i SNG-landene er det svært at tage disse formuleringer alvorligt. I Tjetjenien har

Rusland krænkede over halvdelen af bestemmelserne i OSCE's adfærdskodeks (Blank, 1996). Tilsvarende bliver Ruslands kritik af NATOs *out-of-area*-aktivitet såsom den seriøst mente humanitære intervention i Kosovo uholdbar, når Rusland samtidig påberåber sig retten til at beskytte russerne uden for landets grænser (Heikka, 2000: 77-78). Trusselsopfattelsen er derfor sigende for det øjeblikbestemte i Ruslands angiveligt langsigtede strategiske tænkning.

Sammenligner man doktrinen for national sikkerhed med Ruslands nye udenrigspolitiske doktrin af 11. juli 2000 trækker russerne allerede i land, idet sidstnævnte fremhæver betydningen af samarbejde med NATO (*Foreign Policy Concept of the Russian Federation*, 2000). Man bliver helt lettet over målsætninger som "forming a belt of good-neighbourliness along the perimeter of Russia's borders". Men dette udspil fra det russiske udenrigsministerium udgør *ikke* en tilbagevenden til Ruslands oprindeligt liberale linje, men en fortsættelse af Primakovs kurs parallelt med militærdoktrinen fra 2000 (Volk, 2000; Heikka, 2000: 78). Den gode nyhed er ene og alene den *nyfortolkning* af magtpolitikken, som Putin er eksponent for, når han kræver, at Rusland anderledes selektivt engagerer sig i international politik, så det primære hensyn bliver Ruslands behov for genopretning og faktiske formåen; det, neorealister kalder for indre balancering (*The Moscow Times*, 29-01-01; Skak, 2000a).

Den teoretiske pointe i dette stof om idégrundlaget bag Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik er, at prætorianismen i Rusland vokser ud af en særegen imperialistisk politisk kultur og således udgør *et sammenfiltret idépolitisk og institutionelt prætoriansk syndrom*. Det er primært Jack Snyder, der med sin analyse af de katastrofer, som forskellige stormagter har kastet sig ud i i forbindelse med demokratiseringer, gør opmærksom på dette (Snyder, 1991b). Indirekte er den politiske og organisatoriske kultur hos beslutningstagere dog til stede i Bennetts argument om dynamikker i læreprocesser (Bennett, 1999: 8-9). Sagt på en anden måde har doktrinerne betydning som kilder til Ruslands *strategiske kultur* i den konstruktivistiske forståelse, hvor det ikke forudsættes, at stater foretager en saglig analyse af deres strategiske situation og behov. De kan ligge under for "fantasies of national missions, tragic misperceptions of balances of power or the intentions of other states, exaggerated beliefs in both offensive and defensive strategies, and by domestic considerations" (Heikka, 2000: 16).

Putins udenrigspolitik

Med tesen om de russiske sikkerhedstjenesters bidrag til torpederingen af den liberale kurs i russisk udenrigs- og sikkerhedspolitik er der taget hul på Putin-æraen, idet han jo personificerer arven fra KGB, nu FSB, og dets indflydelse på udenrigspolitikken. Som sagt er Putins måde at forvalte de foromtalte 2000-doktriner på ikke uden oplivende momenter. Hans pragmatisme og vilje til at bryde isen i forhold til NATO er udtryk for betydelig selvstændighed i forhold til Primakov, hans mentor i udenrigspolitiske anliggender (Volk, 2000). Topmøderne mellem Putin og NATOs generalsekretær i februar 2000 og 2001 var overraskende konstruktive, og det vakte opsigt, at Putin benyttede sin kontrol over Dumaen til at ratificere SALT-II. Den popularitet parret med frygt, der omgiver Putin,

samt hans mere lodige facon sammenlignet med Jeltsin giver ham som udgangspunkt langt bedre kontrol over udenrigspolitikens prætorianske aktører. Den russiske analytiker Jevgenij Volk bemærker, at Putin ikke som Primakov er anti-vestlig, idet han taler tysk fra sin tid i DDR. Det kom ham og vel nok hele Øst-Vestforholdet til gode, da han og Tysklands kansler Gerhard Schröder holdt jul sammen ved årsskiftet 2000-2001.

Men ligesom ved Primakov er det svært at se nogen afstandtagen til de såkaldte slyngelstater i Putins diplomati. Som den første i rækken af russiske og sovjetiske ledere aflagde han Nordkorea besøg i sommeren 2000. Det kan man kun delvis forklare med den særlige topmødedynamik i forholdet mellem Nord- og Sydkorea. Mønstrer og intensiteten i Putins udenrigspolitiske aktivitet - et besøg i Cuba samt det hungerramte og atter kommunistisk styrede Mongoliet, deltagelse i G8-topmødet på Okinawa som det nærmeste, man kommer et statsbesøg i USA, pleje af relationerne til Vesteuropa samt fordækte russiske militære signaler i forhold til Baltikum - peger i retning af højst nogle justerede ambitioner om en multipolær verden. Ægte indre balancering og demokratisk fred er der endnu ikke tale om, selv om Putin ideologisk er fordomsfri og måske oprigtig, når han taler om demokrati og kalder Rusland europæisk (Skak, 2000a).

Konklusion

Denne artikel har haft til formål at undersøge Ruslands forhold til den demokratiske fred i lys af Mansfields og Snyders modifikation af teorien. Min analyse udfordrer den optimistiske tolkning af Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik. Rusland har ansvaret for to blodige krige i Tjetjenien og har haft en stærkt belastende rolle i en række konflikter uden for Rusland; konflikter, der i tilfældet Transdnistriens tangerede direkte krig mellem Rusland og Moldova. Rusland bekæmper med næb og klør Tjetjeniens løsrivelse, men har medvirket aktivt til Abkhasiens, Nagorno-Karabakhs, Sydossetiens og Transdnistriens faktiske løsrivelse. Som omtalen af de forskellige doktriner viste, har Rusland omdannet det nære udland til sin indflydelsessfære under påberåbelse af at udføre fredsbevarende aktiviteter. Man *kan* tolke udviklingen i Ruslands udenrigs- og sikkerhedspolitik som tegn på, at Rusland har lagt de værste ulykker bag sig parallelt med den begyndende indenrigspolitiske konsolidering (se Karin Hilmer Pedersen og min fælles artikel i dette nummer af *Politica*). Konklusionen forbliver dog, at der er al mulig grund til at være på vagt over for Ruslands højtbesungne midtsøgende udenrigspolitik som en parodi på den demokratiske fred.

Man kunne forledes til at tro, at min pessimisme skal udstrækkes til at gælde den overordnede vurdering af systemskiftet i Rusland. Men det forholder sig modsat. Her vil jeg atter henvise til Edward D. Mansfield og Jack Snyder (1995). En tilbagevenden til et autoritært styre vil blot gøre ondt værre, mener de. Pointen i deres bidrag er, at omverdenen ikke må hvile på laurbærrene over kommunismens sammenbrud. Mansfield og Snyder anbefaler støtte til kritisk, seriøs journalistik i Rusland og andre tiltag, der kan give prætorianske kræfter og følgagtige politikere kvalificeret modspil. De to amerikanske politologer står ikke alene med betragtningen om behovet for omverdenens medvirken til at skabe demokratisk

fred i forholdet mellem nye demokratier. Temaet går igen hos så forskellige forfattere som Andrew Bennett, Stephen Blank, Henriikki Heikka, Lena Jonson og Clive Archer, Pål Kolstøe, Gail Lapidus, Allen C. Lynch samt John Maresca. Det, der forener dem, er deres betoning af et aktivt krisediplomati over for Rusland og dets naboer samt nødvendigheden af at socialisere Rusland ind i OSCE's og FN's normer.

Trods alt betyder kommunismens sammenbrud og Ruslands demokratisering, at man kan kræve normer og standarder respekteret, fordi Rusland med systemskiftet har fået fundamentalt anderledes interesser i forhold til omverdenen. Der er sket et holdningsskift i Kreml, så man nu ser et godt forhold til Vesten som nøglen til at kunne rejse Rusland som stat. Det er fredsdividenden i kommunismens sammenbrud, ikke bare i Øst-Vestforholdet, men også i forholdet mellem Rusland og dets naboer i "det nære udland".

Litteratur

- Bennett, Andrew (1999). *Condemned to Repetition? The Rise, Fall, and Reprise of Soviet-Russian Military Interventionism, 1973-1996*, Cambridge MA: MIT Press.
- Blank, Stephen (1995a). "Russian Policy and the Changing Korean Question", *Asian Survey*, Vol. xxxv, No. 8, pp. 711-725.
- Blank, Stephen (1995b). "Russia's Real Drive to the South", *Orbis*, summer, pp. 369-386.
- Blank, Stephen (1996). "The Code and Civil-Military Relations: The Russian Case", pp. 93-112 in Gert de Nooy (ed.), *Cooperative Security, the OSCE and its Code of Conduct*, Haag: Kluwer International Law.
- Brubaker, Rogers (1996). *Nationalism Reframed. Nationhood and the national question in the new Europe*, Cambridge University Press.
- Foreign Policy Concept of the Russian Federation* (2000). *International Affairs* (Moskva), Vol. 46, No. 5, pp. 1-14.
- Galeotti, Mark (2000). "The 'Power Ministries' and Russian Foreign Policy", pp. 153-170 in Jakub M. Godzimirski (ed.), *New and Old Actors in Russian Foreign Policy*, Norwegian Institute of International Affairs.
- Heikka, Henriikki (2000). *Beyond the Cult of the Offensive. The Evolution of Soviet/Russian Strategic Culture and Its Implications for the Nordic Baltic Region*, Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik (Programme on the Northern Dimension of the CFSP, no. 10).
- Huntington, Samuel B. (1968). *Political Order in Changing Societies*, New Haven CT: Yale University Press.
- Jervis, Robert (1976). *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton NJ: Princeton University Press.
- Jonson, Lena and Clive Archer (1996). "Russia and Peacekeeping in Eurasia", pp. 3-29 in Lena Jonson and Clive Archer (eds.), *Peacekeeping and the Role of Russia in Eurasia*, Boulder CO: Westview.
- Knutsen, Torbjørn L. (1997). *A History of International Relations Theory*, sec. ed., Manchester: Manchester University Press.
- Kolstø, Pål and Andrei Edemsky, with Natalya Kalashnikova (1993). "The Dniester Conflict. Between Irredentism and Separatism", *Europe-Asia Studies*, Vol. 45, No. 1, pp. 973-1000.
- Kolstoe, Paul (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, London: Hurst & Co.

fred i forholdet mellem nye demokratier. Temaet går igen hos så forskellige forfattere som Andrew Bennett, Stephen Blank, Henriikki Heikka, Lena Jonson og Clive Archer, Pål Kolstøe, Gail Lapidus, Allen C. Lynch samt John Maresca. Det, der forener dem, er deres betoning af et aktivt krisediplomati over for Rusland og dets naboer samt nødvendigheden af at socialisere Rusland ind i OSCE's og FN's normer.

Trods alt betyder kommunismens sammenbrud og Ruslands demokratisering, at man kan kræve normer og standarder respekteret, fordi Rusland med systemskiftet har fået fundamentalt anderledes interesser i forhold til omverdenen. Der er sket et holdningsskift i Kreml, så man nu ser et godt forhold til Vesten som nøglen til at kunne rejse Rusland som stat. Det er fredsdividenden i kommunismens sammenbrud, ikke bare i Øst-Vestforholdet, men også i forholdet mellem Rusland og dets naboer i "det nære udland".

Litteratur

- Bennett, Andrew (1999). *Condemned to Repetition? The Rise, Fall, and Reprise of Soviet-Russian Military Interventionism, 1973-1996*, Cambridge MA: MIT Press.
- Blank, Stephen (1995a). "Russian Policy and the Changing Korean Question", *Asian Survey*, Vol. xxxv, No. 8, pp. 711-725.
- Blank, Stephen (1995b). "Russia's Real Drive to the South", *Orbis*, summer, pp. 369-386.
- Blank, Stephen (1996). "The Code and Civil-Military Relations: The Russian Case", pp. 93-112 in Gert de Nooy (ed.), *Cooperative Security, the OSCE and its Code of Conduct*, Haag: Kluwer International Law.
- Brubaker, Rogers (1996). *Nationalism Reframed. Nationhood and the national question in the new Europe*, Cambridge University Press.
- Foreign Policy Concept of the Russian Federation* (2000). *International Affairs* (Moskva), Vol. 46, No. 5, pp. 1-14.
- Galeotti, Mark (2000). "The 'Power Ministries' and Russian Foreign Policy", pp. 153-170 in Jakub M. Godzimirski (ed.), *New and Old Actors in Russian Foreign Policy*, Norwegian Institute of International Affairs.
- Heikka, Henriikki (2000). *Beyond the Cult of the Offensive. The Evolution of Soviet/Russian Strategic Culture and Its Implications for the Nordic Baltic Region*, Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik (Programme on the Northern Dimension of the CFSP, no. 10).
- Huntington, Samuel B. (1968). *Political Order in Changing Societies*, New Haven CT: Yale University Press.
- Jervis, Robert (1976). *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton NJ: Princeton University Press.
- Jonson, Lena and Clive Archer (1996). "Russia and Peacekeeping in Eurasia", pp. 3-29 in Lena Jonson and Clive Archer (eds.), *Peacekeeping and the Role of Russia in Eurasia*, Boulder CO: Westview.
- Knutsen, Torbjørn L. (1997). *A History of International Relations Theory*, sec. ed., Manchester: Manchester University Press.
- Kolstø, Pål and Andrei Edemsky, with Natalya Kalashnikova (1993). "The Dniester Conflict. Between Irredentism and Separatism", *Europe-Asia Studies*, Vol. 45, No. 1, pp. 973-1000.
- Kolstoe, Paul (1995). *Russians in the Former Soviet Republics*, London: Hurst & Co.

- Lapidus, Gail W. (1998). "Contested Sovereignty. The Tragedy of Chechnya". *International Security*, Vol. 23, No. 1, pp. 5-49.
- Lieven, Anatol (1999). "The Weakness of Russian Nationalism". *Survival*, Vol. 41, No. 2, pp. 53-70.
- Ljubarskij, Kronid (1994). "Fal'sifikatsia" 1 og 2. *Novoe Vremja*, nr. 7 og 9.
- Lynch, Allen C. (2001). "The Realism of Russia's Foreign Policy". *Europe-Asia Studies*, Vol. 53, No. 1, pp. 7-31.
- McFaul, Michael (1997/98). "A Precarious Peace. Domestic Politics in the Making of Russian Foreign Policy". *International Security*, Vol. 22, pp. 5-35.
- Malcolm, Neil and Alex Pravda (1996). "Democratization and Russian Foreign Policy". *International Affairs*, Vol. 72, No. 3, pp. 537-552.
- Mansfield, Edward D. and Jack Snyder (1995). "Democratization and the Danger of War". *International Security*, Vol. 20, No. 1, pp. 5-38.
- Maresca, John J. (2000). "The International Community and Conflict over Nagorno-Karabakh", pp. 68-90 in Bruce W. Jentleson (ed.), *Opportunities Missed, Opportunities Seized. Preventive Diplomacy in the Post-Cold War World*, Lanham etc.: Rowman & Littlefield.
- Popper, Karl R. (1966). *The Open Society and its Enemies*, Vol. I-II, London: Routledge.
- Preissler, Franz (2000). *Russia and the issue of the Russian-speakers in Latvia and Kazakhstan*, Paper til VI ICCEES World Congress, Tampere, 29 July - 3 August.
- Russett, Bruce (1993). *Grasping the Democratic Peace*, Princeton: Princeton University Press.
- Shearman, Peter (2000). *The Far Right and Foreign Policy in Russia*, paper til VI ICCEES World Congress, Tampere, 29 July - 3 August.
- Skak, Mette (1996a). *From Empire to Anarchy. Postcommunist Foreign Policy and International Relations*, London: Hurst & Co.
- Skak, Mette (1996b). *Democratic Consolidation in East Central Europe*, Paper til NOPSAs-konference, Helsinki universitet, 15.-17. august.
- Skak, Mette (1996c). "Ungarns og Ruslands politik over for hhv. den ungarske og den russiske diaspora i nabolandene", pp. 138- 212 i Jørgen Kühl (red.), *Mindretalspolitik*, København: DUPI.
- Skak, Mette (2000a). "Back in the U.S.S.R.? Russia as an Actor in World Politics", *DUPI Working Paper*, nr. 7, 29 p.
- Skak, Mette (2000b). "Centraleuropa - et lærestykke i sameksistens?", *Vindue mod Øst*, nr. 2, pp. 21-24.
- Snyder, Jack (1991a). "Averting Anarchy in the New Europe", pp. 104-140 in Sean M. Lynn-Jones (ed.), *The Cold War and After: Prospects for Peace*, Cambridge MA: MIT Press.
- Snyder, Jack (1991b). *Myths of Empire. Domestic Politics and International Ambition*, Ithaca NY: Cornell University Press.
- Snyder, Jack (1996). "Democratization, War, and Nationalism in the Post-Communist States", pp. 21-40 in Celeste A. Wallander (ed.), *The Sources of Russian Foreign Policy After the Cold War*, Boulder CO: Westview.
- Volk, Jevgenij (2000). "Ruslands udenrigspolitik og forholdet til NATO og EU", pp. 110-122 i *På sporet af europæisk sikkerhed?*, København: Atlantsammenslutningen.